

EUSKARA-GAZTELANIA TERMINOLOGIA ELEBIDUNAREN ERAUZLE AUTOMATIKOA

Itzulpen-memoretatik terminologia elebiduna automatikoki erauzteko prototipoa

Antton Gurrutxaga, Xabier Saralegi, Sahats Ugartetxea

Elhuyar Fundazioa

Iñaki Alegria

IXA taldea

1 Sarrera

Artikulu honetan, Elhuyar Fundazioak eta IXA taldeak terminologia-erazketa elebidunaren alorrean egindako ikerkuntza- eta garapen-lanak aurkeztuko ditugu. Proiektu honen helburuak da es-eu itzulpen-memoretatik termino baliokideen bikoteak automatikoki erauzteko teknikak lantzea eta teknika horiek inplementatuz prototipo bat garatzea. Helburu hori ikertze-alor zabalago baten baitan kokatuta dago. Izan ere, itzulpen-memoriak corpus eleaniztunen eta, zehatzago, corpus paraleloen kasu partikular bat dira; bestetik, terminoa hizkuntza-unitate mota bat da, azpimultzo bat. Beraz, bi hizkuntzako termino baliokideak erauztea baliokidetza lexikalen erazketaren alorreko kasu partikular bat da.

2 Motibazioa eta interesa

Informazioaren Gizartean eleaniztasunak duen garrantzia kontuan harturik, bereziki nabarmentzekoak dira testu edo corpus paraleloen ustiaketak eskain ditzakeen aukera berriak. Corpus paraleloak interes handikoak dira, hizkuntzen arteko baliokidetzari buruzko informazio asko atera daitekeelako bertatik. Informazioa alor askotan da baliagarria: hiztegigintza elebiduna, terminologia, itzulpen automatikoa, itzulpengintzari laguntzeko tresnak, itzulpengintzaren teoria eta praktika, hizkuntza-irakaskuntza, hizkuntzalaritza kontrastiboa...

Aplikazio askotan behar diren baliabide lexikal eleaniztunak edo, gehienetan,

elebidunak eskuratzeko, lehen aukera da erabiltzea argitaraturik dauden edo eskuragarri diren hiztegi elebidunak, datu-base terminologikoak, ezagutza-base eleaniztunak (Euskal WordNet) eta abar. Horrek muga batzuk ditu, ordea. Hain zuzen ere, hainbat autorek erakutsi du hiztegieta biltzen den informazio lexikal eleaniztuna eta testuetan dagoena ez datozela beti bat, batez ere, hizkuntza azkar garatzen eta aberasten delako, eta testuetako baliokidetzak lexikal asko oraindik ere hiztegieta heldu ez direlako, batik bat espezializatuak badira.

Horrek guztiak baliabideak testuetatik bertatik erauzteko beharra jartzen du agerian. Hizkuntza Teknologien bidez, informazio elebidun hori erauzteko teknikak garatzeko aukera dago. Hizkuntza Teknologien beste hainbat alorretan bezala, honetan ere euskararen izaerak, hau da, hizkuntza eranskaria izateak, teknika linguistikoak erabiltzera behartu gaitu (teknika estatistikoekin konbinatuta, jakina), testu gordinaren gaineko teknika estatistiko hutsen emaitzak barreiatuak izaten direlako.

3 Corpus eleaniztunak: definizioa eta motak

Corpus eleaniztunak honela defini litezke: *Zenbait parametroren arabera ezaugarri komunak agertzen dituzten bi hizkuntzako edo gehiagotako testu-bildumak.*

Bi corpus eleaniztun mota nagusi daude:

- *Corpus paraleloa*: eduki 'bera' duten testuez osatuak, ia beti jatorrizko testu batez eta beste hizkuntza batera edo batzuetara egindako itzulpenez osatutako testu-multzoa da. *Bitestu* ere esaten zaie
- *Corpus konparagarria*: corpus eleaniztuna osatzen duten testuak bata bestearen itzulpen ez direnean, baina hainbat ezaugarri komun dituztenean (eremua, generoa, denbora-bitartea, komunikazio-helburua...)

Corpus paraleloen kasu bakunena, eta ohikoena, testu-bikoteez osatutako corpus elebiduna da. Corpora osatzen duten testu-osagaien artean baliokidetzak ezartzen direnean, corpus paralelo 'parekatuak' direla esaten da.

4 Corpus paraleloak

4.1 Parekatzea

Corpus paraleloak hizkuntza bakoitzeko testuen artean dagoen parekatze-mailaren

arabera bereizten dira. Parekatzea (*alignment*) honela defini daiteke:

"Aligning consist in finding correspondences, in bilingual parallel corpora, between textual segments that are translation equivalents." (Kraif, 2002b)

"By 'align' is meant the association of chunks of text in the one document with their translation or equivalent text in the other document". (Somers)

Parekatzearen kontzeptuan sakontzeko, lehen egitekoa itzulpen-baliokidetzaren bera zer den argitzea da. Hein handian, autore gehienak ados daude baliokidetzaren ezaugarri globala dela, funtzionala, hau da, maila pragmatikoan edo 'komunikatiboan' ezarri behar dela. Dena den, ikuspegi horretatik ezar litekeen lehen baliokidetzaren maila testu-mailakoa bera izan liteke. Baina, egia izanik ere, baieztapen hori ez da oso praktikoa, eta gehiago zehatu edo 'zaticatu' beharra aitortu ohi da. Zaticatze horren gakoak 'itzulpen-unitatea' da (*translation unit*).

Itzulpen-unitatea zer den eta unitateok nola sailka daitezkeen aztertzerakoan, Joseba Abaituak egindako lanean oinarritu gara (Abaitua, 1997). Hemen, oinarritzko ideiak baizik ez ditugu aditzera emango. Vinay eta Darbelnet-ek honela definitu zuten itzulpen-unitatea:

"The smallest segment of the utterance where the cohesion of sines is that they cannot be translated separately." (Vinay *et al.*, 1958)

Nolanahi ere, itzulpen-baliokidetzaren kontzeptua erlatiboa da. Adibidez, baliokideak diren testu- edo esaldi-unitateen barnean baliokide 'atomikoagoak' ere egon daitezke. Hona hemen Abaituak baliokidetzaren duen itzulpen-unitatea, 'unidad de traducción fraseológica' delakoa definitzean (Abaitua, 1997):

<UTF_1>Mediante la Orden Foral de referencia se ha dispuesto lo siguiente:

<UTF_1>Aipameneko Foru Aginduaren bidez honako hau xedatu da

Bistan da hor esalditik beherako baliokidetzak ere ezar daitezkeela:

Orden Foral ⇔ *Foru Agindua*

Se ha dispuesto ⇔ *xedatu da*

Erlatibotasun horren baitan, aipatu adibideotako bi ikuspegiak izan daitezke egokiak, aztergaia, proiektuaren helburua edo aplikazioa zein diren.

4.2 Parekatze-mailak

Lehenago adierazi dugu corpus paraleloak parekatze-mailaren arabera bereizten direla. Hauek dira parekatze-maila ohikoenak:

- Dokumentuak: erakunde, enpresa eta abarren dokumentu-biltegi egituratuak; Web gune eleaniztunak...
- Esaldiak (1:n): itzulpen-memoriak (TMX), TEI P4 ereduaren arabera parekatuak... Dokumentu-bikote elebidunak automatikoki parekatzeko tresnak badaude, eta aipatzekoa da, zer esanik ez, euskararako berariazko sistema garatzeko egin den lana (Casillas *et al.*, 2004)
- Esalditik beherako itzulpen-unitateak
 - o Unitate lexikalak
 - Hitz bakunen artekoak (1:1) (*one-to-one alignment*)
 - Unitate lexikalen artekoak (n:m): hitzak, terminoak, lokuzioak, kolokazioak...
 - o Entitateak (izen bereziak; datak)
 - o Bestelako diskurtso-unitateak: formulismoak, itzulpen-txantiloak...

5 Corpus paraleloen ustiaketa

5.1 Helburuak: parekatzea vs erauzketa

Hizkuntza Teknologien ikuspegitik, hau da helburu interesgarriena: *corpus paraleloan dagoen informazio inplizitua ustiatzea/esplizitatzea*. Horren aplikazio nagusiak dira baliabide lexikalak eratzea (hainbat zereginetarako behar direnak: hiztegiak, ezagutza-base eleaniztunak, informazio-erauzketa eleaniztuna...) eta itzulpen automatiko zein lagundutako sistemak hobetzea.

Ikusi dugunez, esplizitate-lan hori baliokidetzak ezarriz egiten da, eta maila askotakoa izan daiteke. Proiektu honetan, esalditik beherako unitateen arteko baliokidetzak izan ditugu jomuga. Helburu horrekin garatu diren sistemak, gehienetan, esaldi-mailan parekatutako corpus paraleloetatik abiatzen dira, eta bi emaitza-mota izan ohi dituzte:

- Hitzez hitzeko parekatzea (*full word alignment*)
- Baliokidetzak lexikalak eraztea: lexikoi elebidunak

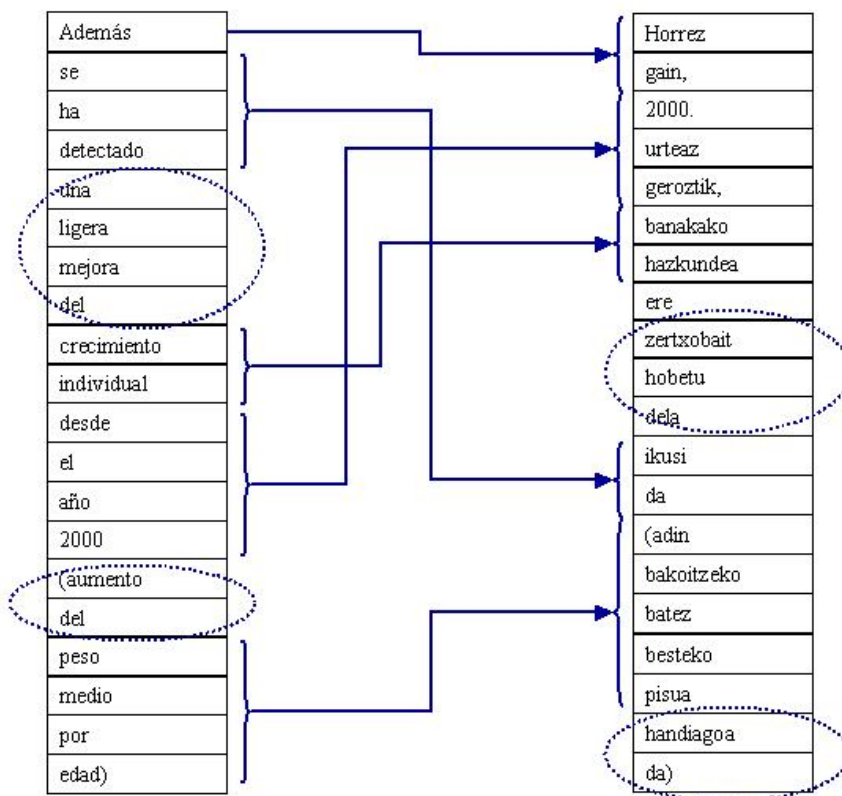
Hitzez hitzeko parekatzea egiten denean, helburua da jatorriko testuko eta itzulpeneko osagaien artean itzulpen-baliokidetzan oinarritutako parekatze 'osoa' egitea (*full word alignment, high resolution alignment*). Beraz, esalditik beherako unitatetan zatikatzen dira testuak, itzulpen-baliokidetzan oinarrituta. Horrek esan nahi du, adibidez, itzuli den zerbait ezin dela parekatu gabe utzi, eta zerbait itzuli ez denean 'null' elementua esleituko zaiola itzulpen-testuan. Parekatzen diren esaldi-atalak, ikuspegi linguistikotik, era askotakoak izan daitezke (perpaus nagusiak menpekoak, sintagma osoak, sintagma-atalak, esapideak...). Gainera, ezartzen diren parekatzeak itzulpenaren testuinguruan dira esanguratsuak, eta, itzulpen-estrategiak desberdinak izan daitezkeenez, batzuetan, baliokidetzak itzulpen jakin baten testuingurura mugatuta egon daitezke.

Beste ikuspegia corpus paralelotik baliokidetzak lexikalak 'eraztea' da. Oraingoan, kontzeptu giltzarria baliokidetzak lexikala da (*lexical correspondence*). Honela definitu da:

"A relation of denotational (conceptual, extra-linguistic) equivalence between two lexical units in the context of two segments that are translation equivalents." (Kraif, 2002b)

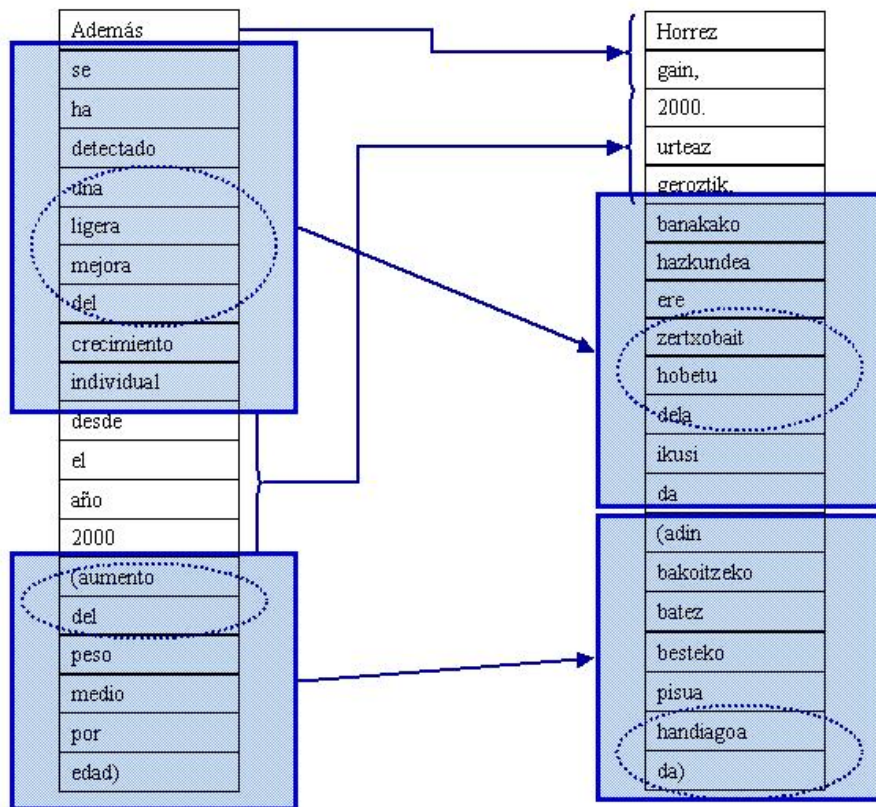
Baliokidetzak horiek hizkuntza-unitateen artekoak dira, eta, beraz, segmentazioa egiteko irizpidea elebakarra da lehendabizi (Kraif, 2002b). Hizkuntza-unitate lexikalen arteko baliokidetzak maila denotazionalan ezartzen dira, eta, berez, testuinguru anitzetan dira baliagarri, ez soilik prozesatzen ari den esaldi-bikoteen testuinguruan. Horrek guztiak berekin dakar estrategia honetan ez dela nahitaezkoa testuko elementu guztiak parekatzea (Merkel & Ahrenberg, 1999; Kraif, 2002a; Tiedemann, 2003).

Hurrengo adibidean, argiago ikus daiteke hori:

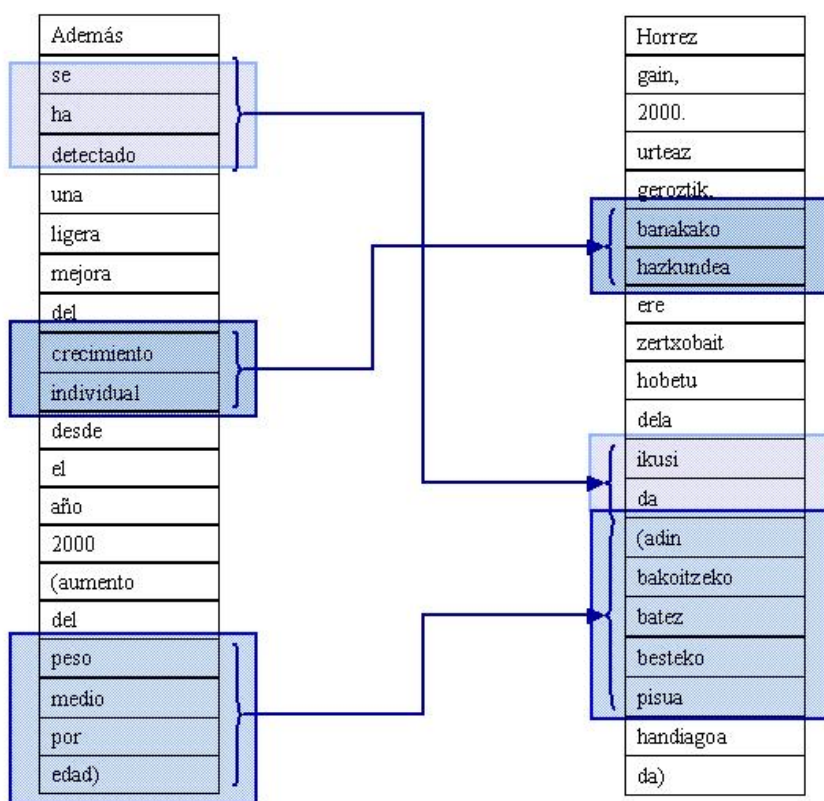
1. irudia. Itzulpen-unitateen ezin parekatuzko zatiak (birbilten barnekoak).

Gezien bidez loturik ageri dira ezar daitezkeen esalditik beherako itzulpen-unitateak. Biribilez inguratuak, ordea, ezin dira parekatu. Horren arrazoi nagusia da ez direla itzulpen-unitate 'atomikoak', hau da, itzulpen-unitate handiago batzuen zatiak direla, itzulpen-baliokidetzaren horien gaineko esaldi-atalen artean gertatzen baita. Hurrengo irudian, urdindurik ageri dira itzulpen-unitate horiek.

2. irudia. Erabateko parekatzea.

Beraz, erabateko parekatzea egin ahal izateko, horiek dira ezarri beharreko itzulpen-baliokidetzak. Bistan da itzulpen-unitate horietako batzuetan badirela unitate lexikalen arteko baliokidetzak. Baliabide lexikalen erauzketaren ikuspegitik, berriz, horiexek dira interesgarriak. Terminologiara bideratutako erauzketa batean, honakook lirarteke xedea:

3. irudia. Terminologia-unitateen erauzketa.

Proiektu honetan, baliokidetza lexikalak erauztearen bidetik heldu diogu corpus paraleloen ustiaketari. Esan gabe doa, ustiatze-modu bata zein bestea dira interesgarriak, aplikazioa zein den.¹ Baliabideen erabilgarritasuna eta aplikazio-eremuen aniztasuna gogoan izanik, erauzketa-tresna egitea lehenetsi dugu.

5.2 Metodologiak

Hitzez hitzeko parekatzerako zein baliokidetza lexikalak erauzteko egin diren saiakuntzak eta garatu diren sistemak bi metodo nagusitan oinarrituta daude (Hiemstra, 1999: 15; Tiedemann, 2003: 12):

- Elkartze-neurrietan oinarrituak
- Estimazioan oinarrituak (itzulpen-eredu probabilitistikoetan)

Bi eredu horiek teknika estatistikoetan oinarrituta daude. Zenbait autorek (Tiedemann, 2003) bestelako metodo batzuk ere bereizten dituzte (*alternative*

¹ Nolanahi ere, aitortu beharra dago corpus paraleloak ustiatzeko proposatu diren metodologietan azaldu ditugun bi helburuak ez direla beti argi bereizten. Izan ere, ingelesezko *word alignment* terminoa erabiltzen duten autore asko baliokidetza lexikalen erauzketan ari dira.

alignment models). Gehienetan, horrelakoak hibridoak izaten dira; eskuarki, lehen urratsetan elkartze-neurriak erabiltzen dituzte, eta gero estimazio-metodoren iteratibo bat erabili ohi dute emaitzak hoberentzeko.

Elkartze-neurriek (*AM, associations measures*) bi gertakariren arteko menpekotasuna neurtzen dute. Bestela esanda, AMen bidez, hitz-bikote edo 'bigrama' multzo batetik (w_1, w_2) korrelazio handia duten bikoteak identifikatzen dira. 'Korrelazio' diogunean, elkarrekin agertzeko edo gertatzeko 'joeraz' ari gara, hau da, hitz bakoitzaren maiztasuna kontuan harturik, zoriz legokiekeen baino maiztasun handiagoz agertzea elkarren ondoan (Evert, 2005).

Esaldi mailan parekatutako corpus paraleloen kasuan, bigrama hau da: hizkuntza bateko esaldi edo 'segmentu' bateko unitate batez eta beste hizkuntzako segmentuko unitate batez osatutako bikotea. Printzipioz, segmentu bakoitzeko unitate baten baliokide hautagaia beste segmentuko edozein unitate izan daiteke.

Horiez gain, zenbait heuristiko eta prozedura ere konbinatu ohi dira metodo horiekin:

- Kognatuak (edo 'sustraikideak'): antz handia duten hizkuntza desberdinetako hitzak dira kognatuak (etimologia berekoak, kultur hitzak; maileguak).

Adibidez:

biomasa / biomasa; ictioplancton / iktioplankton; arrastre / arraste

Bi hitzen arteko kognatu-neurria kalkulatzeko, antza (*string similarity*) neurtu behar da. Horretarako, Dice koefizientea edo LCSR (*longest common sub-sequence ratio*) erabili ohi dira (Tiedemann, 2003). Bestetik, hizkuntza bakoitzaren grafiak eragindako desberdintasunen eragina gutxitzearen, arau fonologikoak erabil daitezke. Gaztelania eta euskararen artean, adibidez:

$-c- \Leftrightarrow -k-; -ns- \Leftrightarrow -nts-; r- \Leftrightarrow err-$

- Itzulpen-unitatearen bi segmentuak hautagai bakar banaz osatuak izatea: izenburuak, zerrendetako itemak...; horrelakoak baliokide 'segurutzat' jo daitezke, eta erauzte-prozesuaren lehen urratsean baliioetsi

- Teknika linguistikoak: helburua izan daiteke, batetik, hizkuntza bakoitzeko hautagaiak ezaugarri morfosintaktikoaren arabera zedarritzea; bestetik, bi hizkuntzetako hautagaien arteko baliokidetzak kategoriaren edo eredu morfosintaktikoaren iragazkitik igaroaraztea
- Posizioa kontuan hartzea: euskara eta gaztelaniaren kasuan, ez du informazio baliagarria ematen, hizkuntza horien ordena kanonikoa aski desberdina baita
- Corpusetik kanpoko baliabideak erabiltzea (hiztegiak): prozesamenduen bora gutxitzeko, baliabide horietan ez dauden baliokidetzak berrien bilaketan kontzentratzeko...

Aipatu beharra dago, azkenik, hitz anitzeko unitateen arazoa. Sistema askotan, hasierako urratsa hitz bakunen arteko baliokidetzak erauztea izaten da. Hor geldituz gero, prozedura kamutsa da, hizkuntzan hain ohikoak diren hitz anitzeko unitateak aintzat hartzen ez direlako; are gehiago terminologiaz ari garela, non terminoen erdia baino gehiago hitz anitzekoak baitira (Alegria *et al.*, 2004b).

Elkartze-neurrien bidezko sistemetan, bi teknika nagusi erabili dira:

- Hizkuntza bakoitzeko hitz anitzeko unitateak aldezturik identifikatu, eta ondoren parekatzea
- Hitz anitzeko unitateak parekatu ahala identifikatzea ('on the fly')

Beste batzuetan (Melamed, 2001), hitz bakunen arteko hiztegi probabilistiko batetik abiatuta, sistemak ondoz ondoko hitz-multzoak osatu eta probabilitatea edo elkartze-neurri jakin bat berrestimatzen du, urratsez urrats, maximizatu arte.

6 Helburua

Corpus paraleloetatik baliokidetzak lexikalak erauzteko lanen azpimultzo bat landu dugu:

- Baliokidetzak-mota: terminologia
- Corpus-mota (lehenagaia): itzulpen-memoriak (TMX)

Termino-motako baliokidetzak dihardugunean, honelako baliokidetzak-motek ari gara:

- Hitz bakunak (*palangre* ⇔ *tretza*)

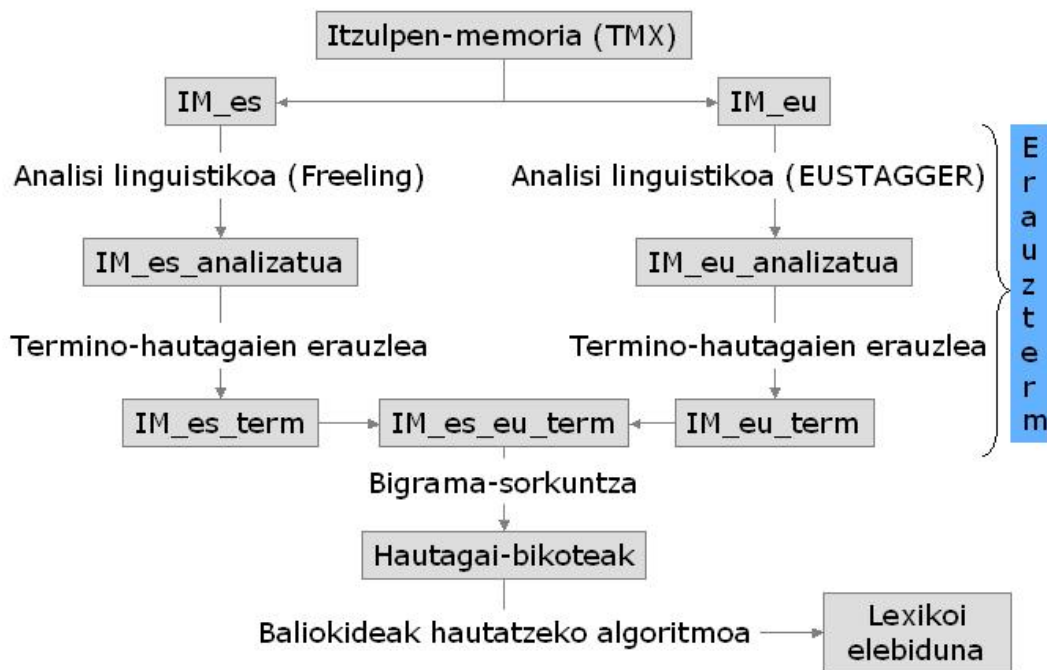
- Hitz anitzeko unitateak
 - o Sintagma-unitate terminologikoak (kontzeptu-adierazleak): *arte de cerco*
 \Leftrightarrow *inguraketa-sare*; *rendimiento máximo sostenible* \Leftrightarrow *gehienezko errendimendu jasagarri*

7 Metodologiaren azalpen orokorra

Lehenik, erauzte-estrategia bat hautatu da. Honakoa da horren garapena:

- Hautagaien aurretiko erauzketa elebakarra, eta gero baliokideak bilatzea
 - o Hizkuntza bakoitzeko hautagaiak erauzte
 - o Segmentu bereko hautagaien bigramak sortzea (baliokidetza-hautagaien bikoteak)
 - o Bigramen baliokidetza-neurriak kalkulatzeko
 - Elkartze-neurriak (MI, Dice, t neurria, khi karratua, egiantz-arrazoia)
 - Kognatu-neurria
 - o Baliokide-bikote onenak hautatzeko algoritmoa egikaritzea

Beraz, gure strategiaren lehen ezaugarri nagusia izan da hizkuntza bakoitzeko termino hautagaiak bereiz detektatzea, eta, ondoren, itzulpen-memoriako $\langle tu \rangle$ unitate bereko segmentuetan ageri direnak konbinatzea, hautagai-bikoteak lortzeko; gero, hautagai-bikote bakoitzaren informazioa (elkartze-neurriak eta kognatu-neurria) konputatu, eta, azkenik, informazio hori erabiliz, baliokide-hautagai onenak hautatzeko algoritmoa aplikatzen da. Ondoren, erauzte-estrategia hori gauzatzeko urratsez urratseko prozesua zehaztu da. Hau da erauzte-prozesuaren diagrama orokorra:

4. irudia. Baliokidetzak erauzteko prozesua.

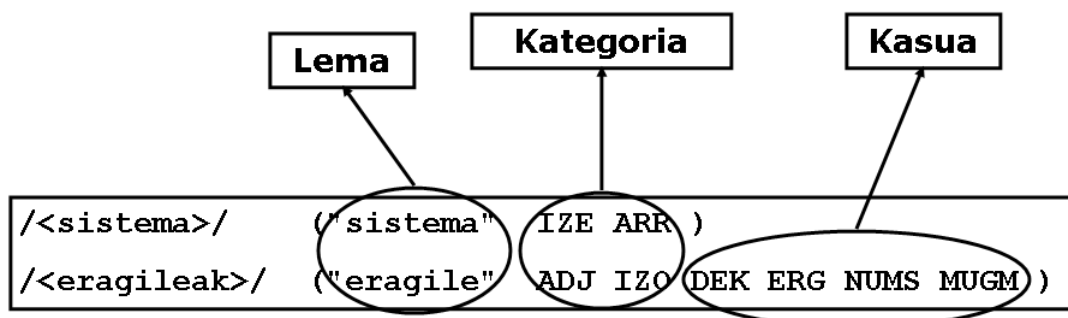
Hurrengo ataletan, prozesu horren urratsak xeheago azalduko ditugu.

8 Erauzte-prozesua

Lehen urratsa da itzulpen-memoriaren hizkuntza bakoitzeko atalak bereiz prozesatzeko bereizketa. Hori egiteko, XPath lengoia erabiltzen duten Perl scriptak egin dira. Hortik aurrera, atal bakoitzaren prozesamenduari ekiten zaio.

8.1 Itzulpen-memorien prozesatze linguistikoa

Euskarazko testua prozesatzeko, IXA taldeak garatutako EUSTAGGER lematizatzaile/etiketatzailea erabili dugu. EUSTAGGERek eskaintzen duen informazio linguistikotik, lema, kategoria eta kasua gorde dira. Informazio hori beharrezkoa da hurrengo urratsean, termino hautagaien erauzketan, eredu morfosintaktikoaren araberrako hitz-segidak (termino hautagaiak) detektatzeko eta hautagai horien forma kanonikoak (*forma* lema* erako sintagmak) emateko.

5. irudia. EUSTAGGERen informazioa.

Gaztelaniazko testua prozesatzeko, UPCko *Centre de Technologies i Aplicacions del Llenguatge i la Parla* (TALP) eta Bartzelonako Unibertsitateko *Centre de Llenguatge i Computació* erakundeek garatutako *Freeling* software libreko paketea erabili dugu (Carreras *et al.*, 2004) (<http://garraf.epsevg.upc.es/freeling/>). *Freeling*-ek testu-hitzen (*token*-en) lema eta kategoria ematen ditu lehen urratsean (analisi morfologikoan), eta, analisi bat baino gehiago dagoenean, analisi bakoitzaren probabilitatea ere ematen du. Beheko pantailan, 'POS tagging' (kategoria-etiketatzeko) aukera erabili da lema eta kategoria bikote bakarra esleitzeko testu-hitz bakoitzari.

The screenshot shows the FreeLing 1.2 web interface. The page title is "FreeLing 1.2" and the subtitle is "AN OPEN-SOURCE SUITE OF LANGUAGE ANALYZERS". The main content area is divided into two columns. The left column is titled "Write your sentences" and contains a text input field with the sentence "Los caladeros de anchoa están agotados". Below this is a "Select language" dropdown menu set to "Spanish" and a "Select output" dropdown menu set to "PoS Tagging". The right column is titled "Analysis options" and contains a list of checkboxes: "Multiword detection" (checked), "Number recognition" (checked), "Date/Time recognition" (checked), "Named Entity detection" (unchecked), and "Quantities, ratios, and percentages" (checked). A "Submit" button is located below the "Select output" dropdown. The "Analysis Results" section shows the following output:

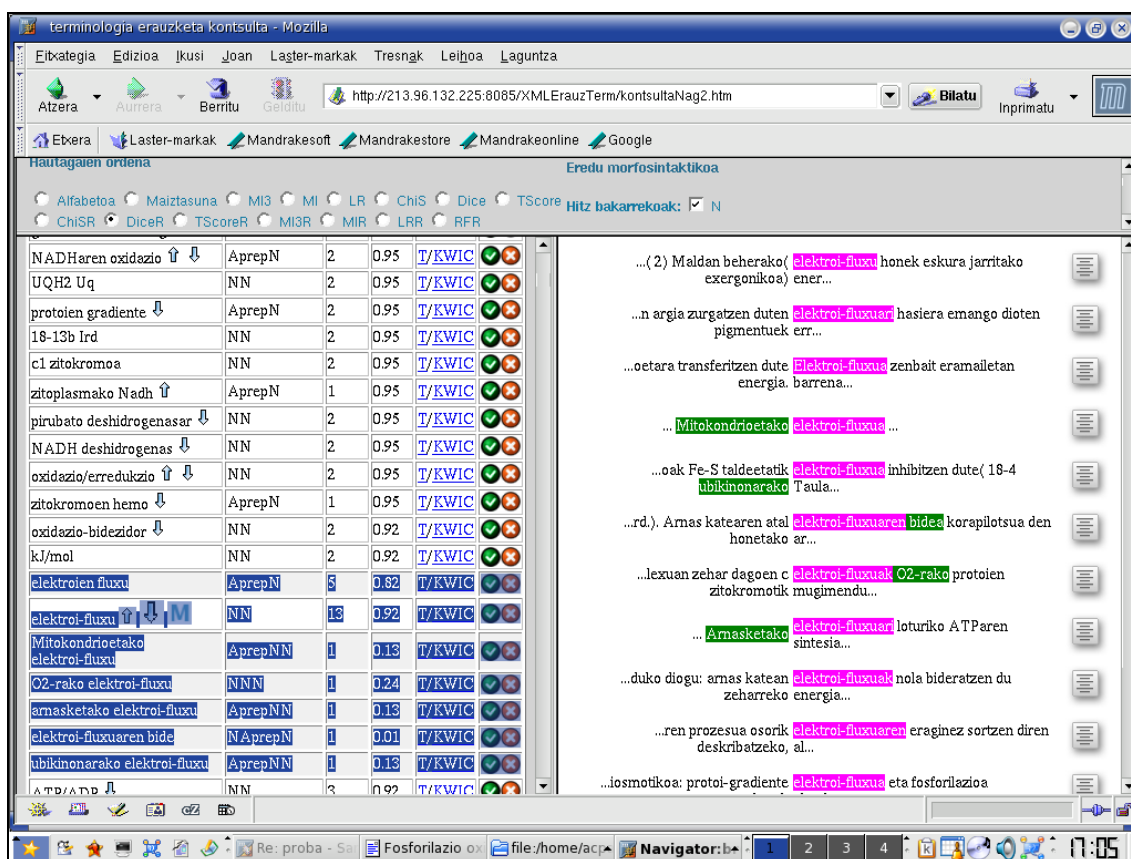
Los	<i>el</i>	DA0MP0
caladeros	<i>caladero</i>	NCMP000
de	<i>de</i>	SPS00
anchoa	<i>anchoa</i>	NCFS000
están	<i>estar</i>	VMIP3P0
agotados	<i>agotado</i>	AQ0MPP

6. irudia. *Freeling* etiketzailearen informazioa.

8.2 Termino hautagaien detekzioa

8.2.1 Euskarazko hautagaiak: *Erauzterm*

Euskarazko termino hautagaiak detektatzeko, HIZKING21en garatu dugun *Erauzterm* prototipoa erabili dugu (Alegria *et al.*, 2004a, 2004b, 2005). *Erauzterm*-ek analisi linguistikoa eta estatistikoa hartzen ditu bere baitan, eta termino hautagaiak, horien forma kanonikoa, eredu morfosintaktikoa eta informazio estatistikoa ematen ditu. Horren bidez, itzulpen-memoriaren euskarazko segmentu bakoitzean egon daitezkeen termino-hautagaiak eraz ditzakegu.

7. irudia. *Erauzterm*-en interfazea.

8.2.2 Gaztelaniazko hautagaiak: *Freeling* (<grup-nom>)

'Shallow parsing' (azaleko analisia) aukera erabiliz, esaldiaren zuhaitz-egitura ematen du *Freeling*-ek. Horrek aukera eman digu izen-sintagmak markatzeko, <grup-nom> etiketa duten sintagmak hartuz. Beheko adibidean, *caladero de anchoa* izen-sintagma markatuko litzateke.

The screenshot shows the FreeLing 1.2 web interface. At the top, the browser address bar shows 'http://www.lsi.upc.es/~nlp/freeling/demo.php'. The page title is 'FreeLing 1.2 AN OPEN-SOURCE SUITE OF LANGUAGE ANALYZERS'. Below this, there is a section 'Write your sentences' with a text input field containing 'Los caladeros de anchoa están agotados'. To the right, under 'Analysis options', several checkboxes are visible: 'Multiword detection' (checked), 'Number recognition' (checked), 'Date/Time recognition' (checked), 'Named Entity detection' (unchecked), and 'Quantities, ratios, and percentages' (checked). Below the input field, there are dropdown menus for 'Select language' (set to 'Spanish') and 'Select output' (set to 'Shallow Parsing'), along with a 'Submit' button. The 'Analysis Results' section shows a tree diagram for the sentence. The root node is 'S', which branches into 'sn', 'grup-verb', and 's-a-mp'. The 'sn' node further branches into 'espec-mp' and 'grup-nom-mp'. The 'espec-mp' node has a tag 'DA0MP0' and form 'Los', with lemma 'el'. The 'grup-nom-mp' node branches into 'grup-nom-mp' and 'sp-de'. The 'grup-nom-mp' node has a tag 'NCMP000' and form 'caladeros', with lemma 'caladero'. The 'sp-de' node branches into 'SPS00' (tag, form 'de', lemma 'de') and 'sn'. The 'sn' node branches into 'grup-nom-fs', which has a tag 'NCFS000' and form 'anchoa', with lemma 'anchoa'. The 'grup-verb' node has a tag 'VMIP3P0' and form 'están', with lemma 'estar'. The 's-a-mp' node has a tag 'AQ0MPP' and form 'agotados', with lemma 'agotado'.

8. irudia. *Freeling*-en analisi sintaktikoaren emaitzak.

8.2.3 Termino habiatuen tratamendua

Terminoak IS luzeago baten barnean 'habiatu' egon daitezke: *datu-base lexikal / datu-base merke; reclutamientos recientes / reclutamientos medios; esfuerzo efectivo / esfuerzo dirigido*.

Termino habiatuak ere hautagai izateko, prozedura hauek implementatu ditugu.

- *Erauzterm*: IS luzeenak deskonposatzea
 - o Eredu morfosintaktikoak azpisintagmatan banatzea
 - o Eredu batekin bat datozen burua edota modifikatzailea hautatzea
- *Freeling*: <grup-nom> habiatuak

8.3 Hautagai-bikoteen sorkuntza

Linguistikoki prozesatutako hizkuntza bakoitzeko memoria-atalak batu ondoren, <tu> itzulpen-unitate bereko hizkuntza bakoitzeko hautagaiak konbinatu egiten dira, hautagai-bikoteak edo bigramak osatzeko. Horiek datu-base erlazional batean

biltegitzen dira, eta ondoren bikote bakoitzaren informazioa kalkulatzeko: elkartze-neurriak eta kognatu-neurria.

Hitz anitzeko hautagaien bikoteen kognatu-neurria kalkulatzeko, karaktere-kate osoak kontuan hartu ohi dira, eta gerta daiteke, hizkuntzen izaerak hartarata, osagaien ordena bera ez izatea. Adibidez, *Inteneteko konexio / conexión a Internet*. Egokiagoa dirudi, hortaz, osagai bakunen arteko kognatu-neurria kalkulatzeko, eta kognatu-neurri handieneko konbinazioa hautatzea termino osoen artekoa kalkulatzeko, behar diren ordena-aldaketak eginda.

8.4 Baliokide onenak hautatzeko algoritmoa

Hautagai-bikote bakoitzaren informazioa bildutakoan, algoritmoaren zeregina da, informazio hori erabiliz, hautagai-bikote onenak hautatzea. Baliokidetzaz lexikalak erazteko egin diren lan gehienetan, oinarritzko hipotesia izan da corpus paraleloan hizkuntza bateko hitzek itzulpen edo baliokide bakarra dutela beste hizkuntzan (Fung, 1998). Autore gehienek aitortzen dute hipotesi hori oso gutxitan betetzen dela, baina hurbilketa egokia izan daitekeela helburu askotarako, batik bat esparru mugatu edo espezializatuetan erabili nahi diren sistematarako. Horiek horrela, eta hurbilketa mugatua dela jakinik ere, jatorritzko hizkuntzako hautagai batek hautagai-bikoteen datu-basean dituen baliokide posible guztietatik 'onena' hautatzea izan da erabili den algoritmoaren estrategia.

Oro har, bi algoritmo-mota erabili dira (Matsumoto *et al.*, 2000):

- EM algoritmoan oinarrituak (*Expectation Maximization*): iteratiboak
- Urratsez urratseko algoritmoak ('greedy' algoritmoak): urrats bakoitzean 'hautatzen' diren baliokideak ez dira sartzen hurrengo urratsean; batzuetan, neurriak berriz kalkulatu dira

Lehen motako algoritmoak itzulpen automatikoko sistema estatistikoetan erabili izan dira batez ere (Brown *et al.* 1993; Dagan *et al.*, 1993). Ildo horretako garapen ezagunenetakoa GIZA++ sistema da (Och *et al.*, 2000).² Elkartze-neurrien bidezko sistemetan ere saiakuntzak egin dira (Kupiec, 1993; Hiemstra, 1999, Melamed, 2001).

Proiektu honetan, urratsez urratseko algoritmo bat erabili dugu. Horrelakoen

² GIZA++ eu-es memoriak esaldia baino txikiagoko unitateetan parekatzeko nola aplikatu den jakiteko, ikus Nevado *et al.*, 2004.

abantaila nagusia sinpletasuna eta azkartasuna da; desabantaila izan daiteke, ordea, urrats batean hautatzen diren baliokidetzak ez direla berraztertzen. Hau da inplementatu den algoritmoaren eskema:

- 1:1 segmentuak (baliokide hautagaiek segmentu oso bana hartzen dutenean)
- Kognatu-neurri handiko bikoteak ($LCSR > 0,8$)
- Gainerako bikoteak: elkartze-neurrien balioen arabera *competitive linking algorithm* (Melamed, 2001) edo *meilleur affectation biunivoque* (Kraif, 2002a) prozedurak:
 - o Balio handieneko elkartze-neurria duen es_i - eu_j bikotea hartu eta egiaztatu eu_j - es_i ere balio handienekoa dela
 - o es_i eta eu_j horien gainerako bigramak baztertu
 - o Hurrengo balio handieneko bikotea hautatu eta aurreko urratsak egin, bigramen-multzoa hustu arte

9 Erabiltzailearen lan-interfazea

Erabiltzailearen interfazearen helburua da erabiltzaileak erauzketaren emaitzak aztertzeko eta kudeatzeko aukera izatea. Erabiltzaileari eskaintzen zaizkion aukerak:

- Erauzketa-corpusa hautatzea
- Emaitzak hainbat neurri estatistikoren arabera bistaratzea
- Zenbait atalaseren arabera iragazteko aukera: neurri estatistikoa, maiztasuna, baliokide-kopurua
- Baliokidetzen testuingurua bistaratzea
- Baliokidetzak balioesteko eta esportatzeko aukera

Honelakoa da diseinatu den erabiltzaile-interfazea:

Corpus paraleloen nabigatzailea

Sartu corpus bat: jzF11V3FmU Hautatu indize bat: Log likelihood ratio Neurrirako atalasea: Maiztasunerako atalasea: Hautagai kopururako atalasea: 1500

Hitz anitzeko terminoak: Termino bakunak: Esportatu

abundancia I_R	ugaritasun I_R	21	60.60862	T	☒
campaña I_R	kanpaina I_R	21	59.90689	T	☒
golfo_de_Bizkaia I_R	Bizkaiko_golko I_R	21	58.30104	T	☒
sector_pesquero_vasco I_R	EAEko_arrantza-sektore I_R	16	56.57154	T	☒
STECF I_R	Stecf I_R	5	55.79938	T	☒
huevo I_R	arrantza I_R	16	54.54728	T	☒
gestión I_R	kudeaketa I_R	33	53.62354	T	☒
número I_R	kopuru I_R	23	52.71864	T	☒
oeste I_R	mendebalde I_R	19	52.01714	T	☒
TRB I_R	ETG I_R	14	51.27184	T	☒

Es de justicia mencionar que , por lo que respecta al **sector pesquero vasco** , su implicación y su apoyo a las labores que realiza AZTI ha sido y continúa siendo ejemplar , sea facilitando embarques a bordo de sus buques , sea aportando las estadísticas pesqueras básicas que le son requeridas (capturas , esfuerzo pesquero) o facilitando las labores de obtención de muestras y datos biológicos . [T](#)

Características de los subsectores que componen el **sector pesquero vasco** (Datos Departamento_de_Agricultura y Pesca , [T](#)

Niveles de reducción en número de buques y arqueo (TRB) experimentados por las **distintas flotas del sector pesquero vasco** desde 1985 hasta la actualidad (Datos Departamento_de_Agricultura y Pesca , Gobierno Vasco) . [T](#)

Aipatu behar da, halaber, AZTIk egiten dituen lanetan eredugarria izan dela eta dela **EAEko arrantza-sektorearen** esku-hartzea eta laguntza, ontzietan sartzen uzten baitute, eskatzen zaizkion oinarriko arrantzaestatistikak(harrapaketak, arrantza-ahalegina) ematen baitituzte eta lagin eta datu biologikoak lortzen laguntzen baitute. [T](#)

EAEko arrantza-sektorea osatzen duten azpisektoreen ezaugarriak(Nekazaritza eta Arrantza Sailaren datuak) [T](#)

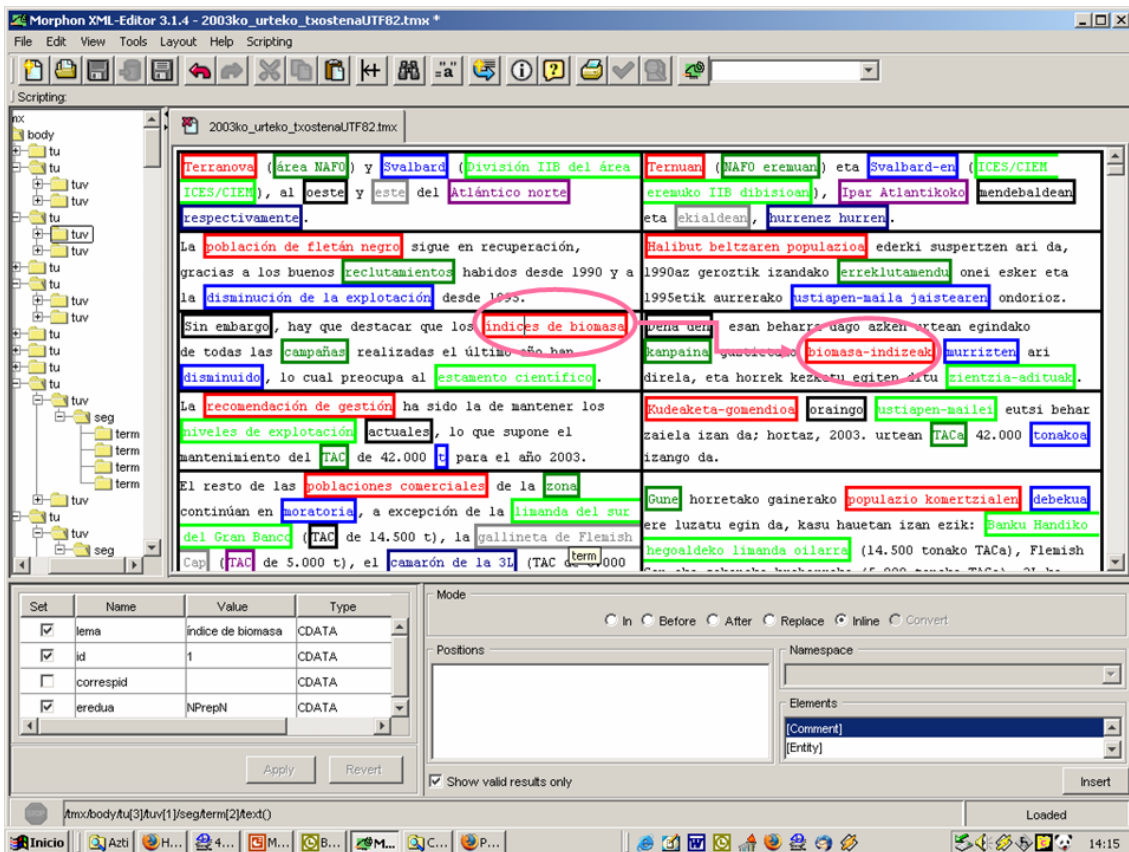
EAEko arrantza-sektorearen flotek 1985etik aurrera jasan duten ontzi-kopuruaren eta tonajearen(ETG) murrizketa(Eusko Jaurlaritzako Nekazaritza eta Arrantza Sailaren datuak). [T](#)

Find: helbide e Match case

9. irudia. Erauzketaren emaitzak ikusteko eta lantzeko interfazea.

10 Ebaluazioa

Saiakuntzak bi corpusekin egin ditugu: AZTI (1.889 segmentu; es: 36.990 hitz; eu: 25.589 hitz); Euskaltel (10.900 seg.; es: 153.163 hitz; eu: 110.165 hitz). Corpus horietatik automatikoki egindako erauzketa ebaluatzeko, baliokidetzak eskuz landu dira. Erauzketa XML editore batean egin da (Morphon XML-Editor 1.4). Hau da prestatu dugun erauzte-interfazea:

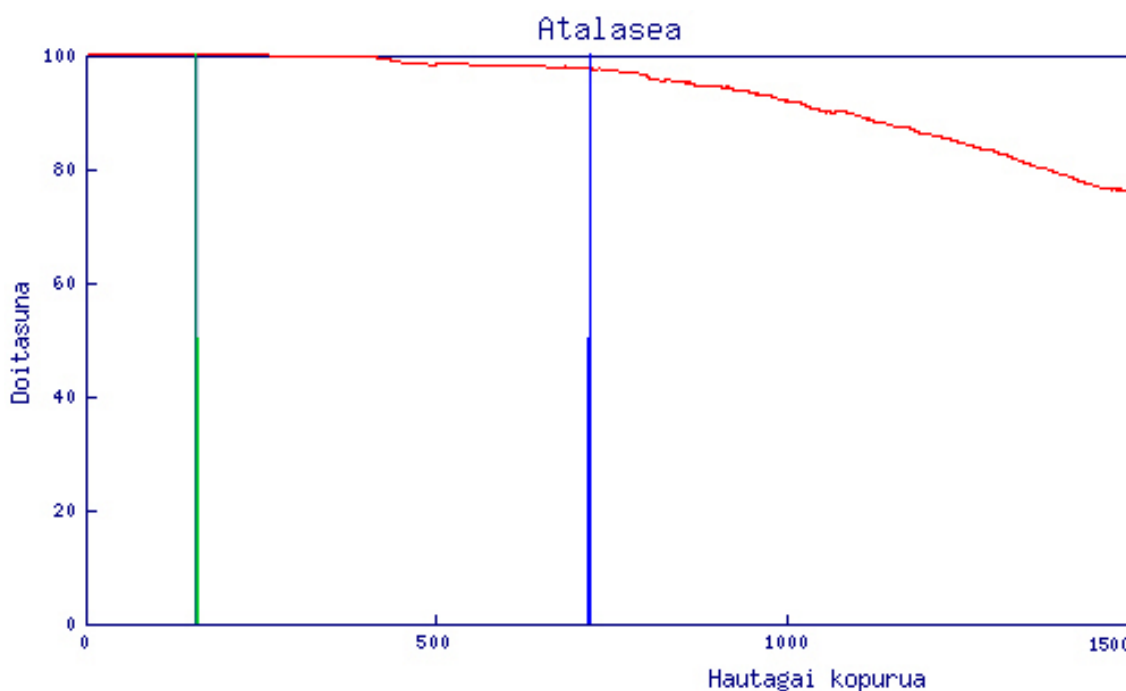
10. irudia. IMetatik baliokidetzak eskuz markatzeko lan-interfazea.

Esku-erazketa egitean, kontuan hartu behar dira 8.4 atalean onartu dugun baliokide bakarraren lan-hipotesiak ezartzen dituen mugak. Esaterako, AZTIren itzulpen-memorian gaztelaniazko *pesquería* terminoa bi kontzepturen adierazlea da eta hauek dira euskarazko baliokideak: jarduera = *arrantza*; eta tokia = *arrantza-toki*, *arrantza-leku*. Baliokide bakarraren hipotesiak ezin ditu polisemia- eta sinonimia-erlazioak tratatu, ezta termino-aldaerak ere; beraz, ebaluazioak ezarritako helburuei erantzun diezaion, eskuz erazten diren baliokidetzetatik bakarra hartu da kontuan: maiztasun handienekoa. Tresnaren etorkizuneko garapenean, muga hau gainditzeko prozedura ikertu eta inplementatuko dugu. Esku-erazketan agerian gelditzen dira, halaber, 5.1 atalean azaldu ditugun arazoak: itzultze-baliokidetzak termino-mailakoak ez izatea (*En 2001 los desembarcos superaron las 2.200 t. ⇔ 2001. urtean 2.200 tona baino gehiago lehorreratu ziren*), elipsiak, itzuli gabeko pasarteak...

11 Emaitzak

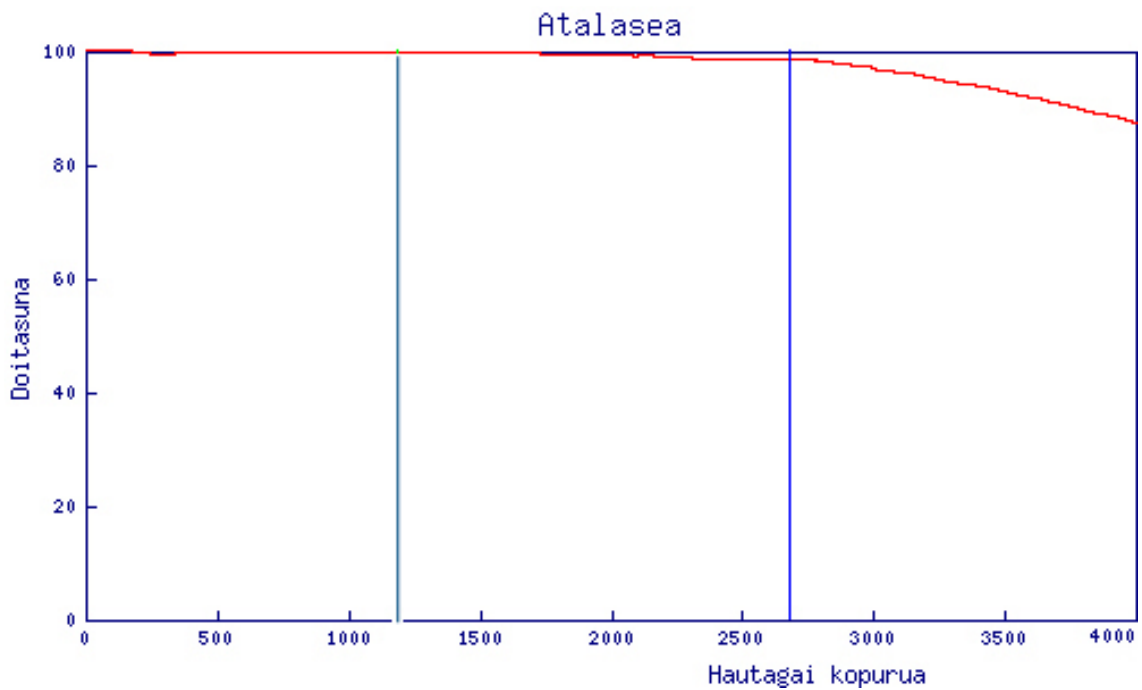
Bi corpusak automatikoki prozesatu ondoren, erazketaren emaitza aztertu dugu,

eta zuzentzat jo ditugun baliokide-bikoteak balioetsi. Hurrengo bi irudietan ikus daiteke nola aldatzen den doitasuna (bikote zuzenen ehunekoa) tresnak ematen duen baliokidetza-kopuruaren arabera. Doitasuna neurtzean, *Freeling*-ek ematen duen lema-egitura hartu da kontuan, eta ez terminoaren berezko forma kanonikoa.³ Ebaluazioan erabili diren elkartzeneurri estatistikoetatik, egiantz-arrazoiak (LR) izan ditu emaitza onenak, eta horien araberrako emaitzak irudikatu ditugu. Lerro bertikalek algoritmoaren urratsen arteko mugak adierazten dituzte; hurrenez hurren, lehenak 1:1 segmentuen urratsean lortzen diren baliokideen amaiera, eta bigarrenak kognatu-neurrien bidezko erauzketak itzultzen dituzten baliokideen amaiera; hortik aurrera, elkartzeneurrien bidezko baliokideak.

11. irudia. AZTIren itzulpen-memoriaren erauzketa automatikoaren emaitzak.

³ Adibidez, *bases de datos* testu-formaren terminoaren forma kanonikoa *base de datos* da. Hau da, lehen osagaiaren flexioak ez du eraginik forma kanonikoan, baina bigarrenarenak bai. Hala ere, *Freeling*-etik lortzen den sintagma lematizatua *base de dato* da. Proiektuaren hurrengo garapenetan, aurre egingo diogu forma kanonikoa doiago erauzteari; horretarako, terminoaren ereduaren araberrako erregelak formulatuko dira, eta corpuseko bertako informazio estatistikoa ere erabiltzeko asmoa dago. Euskararen kasuan, ez dago horrelako arazorik, flexioa beti amaieran dagoelako eta terminoak *forma* lema* moduan erauzten direlako zuzenean.

12. irudia. Euskaltel-en itzulpen-memoriaren erauzketa automatikoaren emaitzak

Doitasun-datuak aski onak dira. 1:1 segmentuetako hautagaiak, aurrez ikusi dugun bezala, oso baliokide seguruak dira; bestetik, bistan da emaitza onak lortzen direla kognatu-neurria $> 0,8$ duten hautagaiak baliokidetzat jota. Hurrengo adibidean, argi ikusten da hitz anitzeko terminoen kognatu-neurria kalkulatzeko proposatu dugun sistema egokia dela alderantzizko ordenako terminoetarako ere:

Corpus paraleloen nabigatzailea

Sartu corpus bat: Hautatu indize bat: Neurrirako atalasea: Maiztasunerako atalasea:
Hautagai kopururako atalasea:

Hitz anitzeko terminoak: Termino bakunak: Esportatu

fiesta I R	fiesta I R	6	Kognatuak	I	☒	☒
informática I R	informatika I R	6	Kognatuak	I	☒	☒
condición I R	kondizio I R	6	Kognatuak	I	☒	☒
experiencia I R	esperientzia I R	5	Kognatuak	I	☒	☒
operador_de_telecomunicación I R	telekomunikazio-operadore I R	5	Kognatuak	I	☒	☒
especialidad I R	espezialitate I R	5	Kognatuak	I	☒	☒
gestión I R	gestio I R	5	Kognatuak	I	☒	☒
transferencia_de_dato I R	datu-transferentzia I R	5	Kognatuak	I	☒	☒
sincronización I R	sinkronizazio I R	5	Kognatuak	I	☒	☒
escritura I R	eskritura I R	5	Kognatuak	I	☒	☒
acción I R	akzio I R	5	Kognatuak	I	☒	☒
secreto I R	sekretu I R	5	Kognatuak	I	☒	☒

Que Euskaltel, S.A. se ha constituido como **operador de telecomunicaciones** en el País Vasco, siendo su vocación, además de la propiamente empresarial, la de mantener un alto grado de compromiso con el País, participando en el desarrollo tecnológico del mismo y en el acceso de la sociedad en general a servicios avanzados de telecomunicación. [T](#)

Euskaltel, SA Euskal Herrian **telekomunikazio operadore** bihurtu dela, eta enpresa-helburuak dituen arren, Euskal Herriarekin konpromiso-mailarik gorenari eusteko helburua ere baduela, Herriaren teknologi garapenean parte hartuz eta gizarte osoari telekomunikazio-zerbitzu aurreratuetarako sarbidea erraztuz. [T](#)

Adquirir una visión particularizada de los **operadores de telecomunicaciones**; estrategias, estructura organizativa, sistema de gestión, etc. [T](#)

Telekomunikazio-operadore: buruzko ikuspegi zehatza izatea; estrategiak, antolaketa-egitura, gestio-sistema, etab ... [T](#)

Find: operador_de Match case Reached end of page, continued from top

13. irudia. Kognatuen erauzketa.

Bestetik, erauzte-estrategia egokia da osagai-kopuru desberdineko termino baliokideak erauzteko. Hurrengo adibidean, 1:2 luzera-erlazioko adibide bat dago ikusgai (*ingreso* ⇔ *diru-sarrera*):

ingreso T R	diru-sarrera T R	51.23420	T		
sugerentzia T R	irabokizun T R	9	51.13711	T	
netas T D	zuzkizun T D	8	51.04000	T	

Principales elementos y partidas de inversiones , ingresos y gastos T	Inbertsio, diru-sarrera eta gastuen elementu eta partida nagusiak T
La proporción de las rentas e ingresos de la Fundación que , dentro de los límites legales , destina el Patronato a incrementar la dotación de la Fundación . T	Patronatuak, legezko mugen barruan, Fundazioaren zuzkidura handitzeko bideratzen dituen Fundazioaren errenta eta diru-sarreraren proportzioa T
La adscripción del patrimonio fundacional a la consecución del objeto y fines de la Fundación tiene carácter común e indivisible , esto es , sin asignación de partes o cuotas , iguales o desiguales , del patrimonio , rentas o ingresos de la Fundación a cada uno de ellos . T	Fundazioaren xedea eta helburuak betetzeko egin den sorrerako ondarearen esleipena erkidea eta zatiezina da, hau da, xede edo helburu bakoitzari ezin izango zaizkio Fundazioaren ondarea, errentak edo diru-sarrerak zati edo kuota berdinetan nahiz ezberdinetan esleitu. T
A la realización de sus fines la Fundación destinará , en el plazo de tres años a partir del momento de su obtención , al menos el 70 % de las rentas netas y otros ingresos que se obtengan por cualquier concepto , deducidos en su caso los impuestos correspondientes a los mismos . T	Fundazioak edozein kontzepturengatik lortzen diren errenta garbien eta bestelako diru-sarreraren %70 gutxienez, dagozkien zergak kendu ondoren, bere sorrerako helburuak betetzeko bideratuko du, lortzen diren unetik zenbatzen hasi eta hiru urteko epearen barruan. T
	Ganontzeko diru-sarrerak sorrerako zuzkidura handitzeko bideratu

14. irudia. n:m baliokidetzen erauzketa.

Estaldura-datuak, berriz, apalagoak dira (% 50 ingurukoak).⁴ Horren arrazoi posibleak:

- Estalduran eragina duten prozesu-kate bat dago:
 - o Hizkuntza bakoitzeko analisi linguistikoan egiten diren lematizazio edo kategoria-esleitze desegokiak
 - o Hizkuntza bakoitzeko hautagaien detekzioan atzematen ez diren terminoak; adibidez, euskarazko termino-eredu konplexu batzuk ez daude gramatikan; gaztelaniaz, Freeling-ek *de* ez diren preposizio-sintagmak ez ditu aurreko <grup_non> sintagmen azpian sartzen; horretara, *mortalidad por pesca* ez du termino-hautagaitzat jotzen, *mortalidad* hutsa baizik; horren ondorioz, *mortalidad* ⇔ *arrantza-hilkortasun* moduko baliokidetzak erauzten dira. Horrek eragina du estalduran zein doitasunean

⁴ Nolanahi ere, argitu behar da estaldura hori doitasun zehatz baterako dela, alegia, estaldura handitu daitekeela, doitasunaren kaltetan.

- Esku-erazketaren arazoez mintzatu garenean azaldu ditugun arazo batzuek eragina dute estalduran: IS ez diren termino-ereduak, juntadura, elipsia...
- Hizkuntza bateko habiatuak elkartze-neurri handiagoa eman dezake hautagai osoak baino (hizkuntza batean termino bakarra izaki, bestean bat baino gehiago daudenean, baina osagai bat komuna denean). Adibideak: *cuota mensual* ⇔ *hileko/hileroko/hilabeteko cuota*; erazketan hautagai osoak (sintagma luzeenak) eta habiatuak kontuan hartzen direnez, elkartze-neurri handiena osagai komunak eman dezake (*kuota*-k), eta baliokidetza 'onena' hau izan daiteke: *cuota mensual* ⇔ *kuota*. Hurrengo irudian, arazo horren adibide bat dago. Erauzi den baliokidetza *dirección* ⇔ *helbide elektronikoa* da. Euskarazko *helbide elektronikoa* terminoaren eskuinean dagoen 'R' estekan sakatuta, horren baliokide hautagai guztiak bistaritzen dira. Bistan da gaztelaniaz *dirección de correo* eta *dirección de correo electrónico* direla testuko baliokideak. Habiatuak kontuan hartu ditugunez, *dirección* da elkartze-neurri handiena ematen duena:

direccion	helbide_elektroniko		
direccion	helbide_elektroniko	46.82194	
correo_elektroniko	helbide_elektroniko	24.65765	
configuracion	helbide_elektroniko	20.03237	
direccion_de_correo	helbide_elektroniko	19.45248	
direccion_de_correo_elektroniko	helbide_elektroniko	10.56289	
programa_de_correo	helbide_elektroniko	9.09718	
continuacion	helbide_elektroniko	8.37101	
cliente_de_internet	helbide_elektroniko	8.26346	

Mezu bidez bidali duguzun kontsulta dela eta, baieztazen dizugu prest daukazula Euskaltelen Antivirus Zerbitzua honako helbide elektronikoa honetarako: [T](#)

Si utiliza el programa de correo electrónico Netscape Messenger para que se aplique el servicio antivirus en su dirección de correo debe modificar la configuración siguiendo los pasos que le indicamos a continuación: [T](#)

Si utiliza el programa de correo electrónico Outlook Express para que se aplique el servicio antivirus en su dirección de correo debe modificar la configuración siguiendo los pasos que le indicamos a continuación: [T](#)

(Cada línea que visualiza corresponde a la configuración de una dirección de correo). [T](#)

el nombre que tiene antes de @ en su dirección de correo electrónico, también en minúsculas. [T](#)

el nombre que tiene antes de @ en su dirección de correo electrónico, también

Zure helbide elektronikoa antirvirus zerbitzua aplikatzeko Netscape Messenger programa erabiltzen baduzu, aldatu egin behar duzu haren konfigurazioa, honako pauso hauek emanez: [T](#)

Zure helbide elektronikoa antirvirus zerbitzua aplikatzeko Outlook Express programa erabiltzen baduzu, aldatu egin behar duzu haren konfigurazioa, honako pauso hauek emanez: [T](#)

(Ikusten duzun lerro bakoitza helbide elektronikoa baten konfigurazioari dagokio). [T](#)

zure helbide elektronikoa @ ikurraren aurretik duzun izena, hori ere letra xehez idatzita. [T](#)

zure helbide elektronikoa @ ikurraren aurretik duzun izena hori ere letra xehez idatzita ondoren sakatu «

15. irudia. Euskarazko *helbide elektronikoa* terminoaren baliokide hautagaien

informazioa.

- Zeharkako elkartzearen fenomenoa (*indirect association*; Melamed, 2001). Arazo hau hitz bakunen erauzketarekin lotu izan da, eta kolokazioen eragina izaten da. Kolokazio-fenomenoa izan gabe ere, gerta daiteke, batez ere corpora oso handia eta heterogeneoa ez bada, bi hitz segmentu gehienetan elkarrekin agertzea, eta berdin gertatzea beste hizkuntzako baliokideekin. Horien arteko baliokidetza gurutzatuak gerta daitezke

Gure ondorioa da estaldura handitzeko lehen neurriak prozesu linguistikoetan hartu behar direla (euskarazko eredu morfosintaktikoen multzoa handitzea; *Freeling*-en irteera prozesatzea; aldaeren tratamendua..).

12 Ondorioak

Itzulpen-memoretatik terminologia elebiduna automatikoki erauzteko prototipoa garatu dugu. Prototipoak prozesu osoa automatizatzen du: itzulpen-memoria TMX formatuan kargatzen denetik, erabiltzailearen interfazean emaitzak bistaratu arte. Sistemak automatikoki egiten ditu hasierako eta amaierako urrats horien arteko urrats guztiak.

Erabiltzailearen interfaze erabilgarri eta intuitibo bat ere inplementatu da. Horri esker, erabiltzaileak erauzketaren emaitzak azter ditzake, eta aukera du hainbat neurri estatistikoren arabera emaitzak lortzeko eta zenbait atalaseren arabera iragazteko (neurri estatistikoa, maiztasuna, baliokide-kopurua); horrekin batera, baliokidetzen testuingurua bistaraz dezake, eta baliokidetzak balioesteko eta esportatzeko aukera ere badago.

Erauzte-prozesuaren emaitzen ebaluazioak erakutsi du, batetik, estaldura hobetu beharra dagoela, eta, bestetik, urratsez urratseko algoritmoaren portaera ere hobetzea komeni dela. Hobekuntza horiek nola egin daitezkeen ere aurreikusi da, eta proiektuaren etorkizuneko garapenean ekingo zaie lan horiei.

Bibliografia

Abaitua, J. 1997. Segmentos y unidades de traducción. . [<http://www.serv->

inf.deusto.es/abaitua/konzeptu/12uutts.htm; 06-02-14an irakurria]

Alegria, I., Gurrutxaga, A., Lizaso, P., Saralegi, X., Ugartetxea, S. & Urizar, R. 2004a. "Linguistic and Statistical Approaches to Basque Term Extraction." In *GLAT-2004: The Production Of Specialized Texts*. [http://ixa.si.ehu.es/Ixa/Argitalpenak/Artikuluak/1079630425/publikoak/Term_Erauzketa.pdf; 06-02-14an irakurria]

Alegria, I., Gurrutxaga, A., Lizaso, P., Saralegi, X., Ugartetxea, S. & Urizar, R. 2004b. "A Xml-Based Term Extraction Tool for Basque." In *LREC2004: 4 Th International Conference On Language Resources And Evaluation*. [http://ixa.si.ehu.es/Ixa/Argitalpenak/Artikuluak/1078851980/publikoak/Erauzterm_LREC; 06-02-14an irakurria]

Alegria, I., Gurrutxaga, A., Saralegi, X., & Ugartetxea, S. 2005. "Erauzterm: euskarazko terminoak erauzteko tresna erdiautomatikoa." In *Mendebalde Kultur Alkartea, IX. Jardunaldiak: Euskera zientifiko-teknikoa*. [http://www.mendebalde.com/modulos/usuariosFtp/conexion/archi146A.pdf; 06-02-14an irakurria]

Brown, P.F., Della Pietra, S., Della Pietra, V.J. & Mercer, R.J. 1993. "The Mathematic of Statistical Machine Translation: Parameter Estimation." In *Computational Linguistics* 19-2. 263-311. orr.

Carreras, X., Chao, I., Padró, L., & Padró, M. 2004. "FreeLing: An Open-Source Suite of Language Analyzers" In *Proceedings of the 4th International Conference on Language Resources and Evaluation (LREC'04)*. Lisboa.

Casillas, A., Fernández, I. & Martínez, R. 2004. "Sentence alignment for spanish-basque bitexts: word correspondences vs. markup similarity." In *Fifth International Conference on Intelligent Text Processing and Computational Linguistics – CICLing*. Seul.

Dagan, I., Church, K. & Gale, W. 1993. "Robust bilingual word alignment for machine aided translation." In *Proceedings of the Workshop on Very Large Corpora (WVLC)*. 1-8. orr.

Estopá, R. 1999. *Extracció de terminologia: elements per a la construcció d'un*

SEACUSE (Sistema d'Extracció Automàtica de Candidats a Unitats de Significació Especialitzada). Doktore-tesia. Bartzelona: IULA-Universidad Pompeu Fabra.

Evert, S. 2005. *Computational Approaches to Collocations*. [www.collocations.de; 06-02-14an irakurria]

Fung, P. 1998. "A Statistical View on Bilingual Lexicon Extraction: from Parallel Corpora to Non-parallel Corpora". In *Lecture Notes in Artificial Intelligence AMTA 98.*, Springer Publisher, 1998, vol 1529, 1-17. orr.

Hiemstra, D. 1996. *Using statistical methods to create a bilingual dictionary*. Master's Thesis, University of Twente. [http://wwwhome.cs.utwente.nl/~hiemstra/papers/hiemstra96.pdf; 06-02-14an irakurria]

Kraif, O. 2002a. "Méthodes de filtrage pour l'extraction d'un lexique bilingue à partir d'un corpus aligné." *Alignement lexical dans les corpus multilingues, Lexicometrica*, Jean Véronis ed., [on line] [05-06-10] [http://www.cavi.univ-paris3.fr/lexicometrica/thema/thema6.htm; 06-02-14an irakurria]

Kraif, O. 2002b. "Translation alignment and lexical correspondence." In: Altenberg, B. & Granger, S. (ed.) *Lexis in Contrast*. Amsterdam: John Benjamins.

Kupiec, J. 1993: "An Algorithm for finding Noun Phrase Correspondences in Bilingual Corpora." In *31st Annual Meeting of the Association for Computational Linguistics* 17-22. Columbus, Ohio.

Matsumoto, Y. & Utsuro, T. 2000. "Lexical Knowledge Acquisition." In DALE, R. et al. (ed.). *Handbook of Natural Language Processing*. New York/Basel: Marcel Dekker, Inc. 563-610 orr.

Melamed, I.D. 2001. *Empirical Methods for Exploiting Parallel Texts*. MIT Press.

Merkel, M & Ahrenberg, L. 1999. *Evaluating Word Alignment Systems*. PLUG report. [http://www.ida.liu.se/~magne/publications/eval-plug.pdf; 06-02-14an irakurria]

Nevado, F., Casacuberta, F. & Landa, L. 2004. "Translation memories enrichment by statistical bilingual segmentation." In *Proceedings of the IV International Conference on Language Resources and Evaluation - LREC2004*, 1. orr. Lisboa.

[on line] [06-02-14] [<http://prhlt.iti.es/papers/2004/Nevado04a.pdf>; 06-02-14an irakurria]

Somers, H. *Bilingual Parallel Corpora and Language Engineering*. [<http://www.emille.lancs.ac.uk/lesal/somers.pdf>; 06-02-14an irakurria]

Tiedemann, J. 2003. *Recycling Translations. Extraction of Lexical Data from Parallel Corpora and their Application in Natural Language Processing*. Doktore-tesia. Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis. [on line] [05-06-10] [<http://stp.ling.uu.se/~joerg/phd/html/>; 06-02-14an irakurria]

Vinay, J.P. & Darbelnet, J. 1958 *Stylistique comparee du francais et de l'anglais: Methode de traduction*. Paris: Didier.